

<https://doi.org/10.70728/c.series.ped.v08.i05.072>

TARBIYA DARSLARIDA QO‘LLANILADIGAN INTEGRATION METODLAR TIZIMI

Kazbekova Fariza Po‘latovna

*Navoiy davlat universiteti Boshlang‘ich ta‘lim kafedrası katta o‘qituvchisi
Pochta: fariza_28umail.uz*

Annotatsiya. Mazkur maqolada tarbiya darslarida interatsion metodlardan foydalanishning ahamiyati, ularning turlari hamda ta‘lim-tarbiya jarayonidagi samaradorligi yoritiladi. Integratsiya orqali o‘quvchilarda kompleks bilim, ko‘nikma va ijtimoiy kompetensiyalarni shakllantirish imkoniyatlari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: integratsiya, tarbiya darslari, metodlar tizimi, kompetensiya, interfaol metodlar, pedagogik texnologiya.

Аннотация. В статье рассматривается важность использования интерактивных методов на учебных занятиях, их виды и эффективность в образовательном процессе. Анализируются возможности формирования комплексных знаний, навыков и социальных компетенций у учащихся посредством интеграции.

Ключевые слова: интеграция, учебные занятия, система методов, компетенция, интерактивные методы, педагогическая технология.

Abstract. This article discusses the importance of using interactive methods in educational lessons, their types and effectiveness in the educational process. The possibilities of forming complex knowledge, skills and social competencies in students through integration are analyzed.

Keywords: integration, educational lessons, system of methods, competence, interactive methods, pedagogical technology.

Boshlang‘ich sinf tarbiya darslarida tanqidiy tafakkurni shakllantirish o‘quvchilarning fikrlash qobiliyatini erta yoshdan rivojlantirish uchun muhim omillardan biridir. Tanqidiy tafakkur – bu bolaning voqea - hodisalarga faqat yuzaki qarab qolmasdan, chuqr mulohaza qilishi, savollar berishi, muammoning sabab va oqibatini anglashga intilishi, o‘z fikrini asoslay olish demakdir. Bugungi kunda ta‘lim jarayonining asosiy vazifasi bolani tayyor bilim egasi emas, balki izlanadigan, o‘rganuvchi va o‘z fikrini shakllantira oladigan shaxs sifatida tarbiyalashdir. Ayniqsa, bu vazifa “Tarbiya” darslari orqali amalga oshirilsa u yanada

samaraliroq bo‘ladi. Chunki “Tarbiya” fani o‘quvchilarga nafaqat bilim beradi, balki ularda vatanparlik, milliy o‘zlikni anglash, milliy merosga vorislik, milliy qadriyatlarga hurmat, ekologik madaniyat kabi xislatlarni rivojlantirishda ham katta ahamiyatga ega. Tarbiya darslari o‘quvchilarda axloqiy qadriyatlarni shakllantiribgina qolmay, ularning fikrlash, muloqot va ijodiy ko‘nikmalarini ham rivojlantiradi. Bu fan ko‘p qirrali bo‘lib, uni barcha fanlar: ona tili va o‘qish savodxonligi, matematika, tasviriy san‘at, texnologiya, tabiiy fan, jismoniy tarbiya fanlari bilan integratsiyalash mumkin. Fanlararo integratsiyaning asosiy maqsadi birxillikdan qochish, ya‘niki o‘quvchilarga berilayotgan bilimlarning takrorlanishini oldini olishdir.

Integratsiya–bu fanlarning differensial jarayon davomida yaqinlashuvi va bog‘liqligidir. Integratsiya jarayoni fanlar orasidagi aloqani yangi, yuqori sifatda bir-biriga bog‘lash bosqichi bo‘lib, o‘zini yuqori ko‘rinishda namoyon etadi. Shuni alohida qaydetish kerakki, integratsiya jarayoni asoslari uzoq o‘tmishdagi xalq pedagogikasi va ilmiy pedagogikaga asoslangan. Pedagog Yan Amos Komenskiy bir-biri bilan bog‘liq bo‘lgan hamma narsa bog‘liq holda o‘rganilishi kerak, deb ta’kidlaydi.

Genetik jihatdan integratsiya –uzviylik, predmetlararo aloqadorlik, o‘zaro aloqadorlik va nihoyat, o‘zaro bir-birini to‘ldiruvchi, kengaytiruvchi hamda chuqurlashtiruvchi, o‘quv predmetlari mazmunini eng kamida ta’lim standartlari darajasida sintezlab, mantiqan tugallangan mazmun shakli va oliy darajasidir³⁷. Chunki predmetlararo aloqadorlikning har qaysi quyi darajasi, o‘rganilayotgan o‘quv predmetlari doirasida ma’lum didaktik birliklar orasida o‘rnatilib, ularni o‘rganish mazmunini va muddatlarini muvofiqlashtirishni ko‘zda tutadi, bundan farqli o‘laroq, integrativ aloqadorlik asosida tashkil etilgan o‘quv predmeti yoki integratsiyalab o‘rganilayotgan predmet, hodisa yoki jarayonlarni yaxlit tizim shaklida har tomonlama aloqadorlik va munosabatlar nuqtai nazaridan talqin etishni talab etadi.

Integrativ yonadashuv – turli fanlararo aloqadorlikni ta’minlab, hayot bilan bog‘lab, ta’lim jarayonini maqsadli va tizimli tashkil qilishdir. Yangi, zamon talabiga moslab ishlab chiqilgan, 4K modeliga mos bo‘lgan yangi darsliklarimiz aynan integrativ yondashuvga asoslangan. Sababi boshlang‘ich sinf darsliklaridagi mavzular bir-birini to‘ldirib, mustahkamlab boradi. Masalan, ona tili darsidagi o‘tilgan mavzuni o‘qish savodxonligi, matematika, tabiiy fan, texnologiya, tarbiya fanlarida o‘tiladigan mavzular to‘ldirib, mustahkamlab boradi. Bu esa o‘quvchiga beriladigan bilimlarni tizimli va maqsadli rivojlantirish imkoniyatini yaratadi.

Pedagogikada integratsiya tushunchasi bugungi kunda keng qo‘llaniladi va ko‘pincha turli fanlardan olingan bilimlarni sintez qilish sifatida tushuniladi. Masalan, integratsiyalashgan darslar yoki maxsus kurslar turli fanlardan foydalangan holda bitta mavzuni qamrab oladi. Bunday hollarda integratsiya fanlararo aloqalar bilan tenglashtiriladi, uning vazifasi o‘rganilayotgan hodisaning keng qamrovli tasvirini yaratish va muayyan hodisalarni chuqurroq

37 M.M.Mirqosimova. Masofaviy ta’lim sharoitida o‘quv fanlarini integratsiyalash tamoyillari // Ta’lim va innovatsion tadqiqotlar (2020 yil No1). 69-80-b

tushunishdir. Biroq, bu integratsiyani juda tor talqin qilish bo‘lib, uning o‘ziga xosligini aks ettirmaydi. Integratsiya shunchaki o‘rganish elementlarini (bilimlar, usullar va boshqalar) birlashtirishni (to‘ldirishni) emas, balki bitta fan (soha) orqali hal qilib bo‘lmaydigan qarama-qarshiliklarni bartaraf etishni o‘z ichiga oladi. Integratsiyani pedagogikaning ilmiy kategoriyasi sifatida muhokama qilganda, uni ikki xil talqin qilish mumkin:

- pedagogik nazariya va amaliyotni rivojlantirish tamoyili sifatida;
- obyektlar o‘rtasida aloqalarni o‘rnatish va yangi, yaxlit tizim yaratish jarayoni sifatida.³⁸

Pedagogik integratsiya mexanizmlari qiyosiy tahlil, konstruktiv sintez, umumlashtirish va tizimlashtirishdir. Bu shuni anglatadiki, bu operatsiyalar natijasida ma’lum bo‘lgan narsa yangi kombinatsiyalarda qayta kodlanadi, go‘yo singan idishning bo‘laklari yangicha yopishtirilgandek, natijada yangi xususiyatlar va yangi ma’nolar paydo bo‘ladi. Integrativ o‘rganishning dolzarbligi bugungi kunda global zamonaviy muammolar (ekologik, energetika, ijtimoiy-iqtisodiy, milliy-epik va boshqalar) insoniyatga integratsiya qiluvchi ta’sir ko‘rsatishi, tabiiy va ijtimoiy jarayonlarning o‘zaro bog‘liqligi, o‘zaro bog‘liqligi va umumiy taqdirini tan olishi bilan belgilanadi. Umumiy zamonaviy muammolarni hal qilishda hamkorlik zarurligini tushunish inson hayotining xalqarolashuviga olib keladi. Natijada, insoniyatning dunyoqarashi va umumiy yo‘nalishi tubdan o‘zgarmoqda va dunyoni o‘zaro bog‘liq qismlardan iborat birlik, yaxlit bir butun sifatida ko‘rish usulini ishlab chiqish zarurati tug‘iladi.

Integratsiyalashgan va yaxlit dunyoqarash yaxlit shaxsni rivojlantirish zarurligini ta’kidlaydi, bu esa zamonaviy ta’limning maqsadiga aylanadi. Shuni yodda tutish kerakki, ilmiy asoslangan ta’limning mohiyati va tabiati har doim uning maqsadiga bog‘liq. Psixologiyada “yaxlit shaxs” tushunchasi ko‘plab talqinlarga ega. A. Maslouning integratsiyani bunday shaxsning eng muhim xususiyati deb hisoblagan yondashuvi to‘g‘ri ko‘rinadi. Olimning fikricha, aynan shu xususiyat shaxsning ijodiy qobiliyatlarini ta’minlaydi. A. Maslouning fikriga ko‘ra, har qanday sohadagi ijodkor odamlar (rassomlar, nazariyotchilar, ixtirochilar, ota-onalar va boshqalar) “integratorlar”dir, chunki ular “turli va hatto qarama-qarshi elementlarni birlashtirishga qodir... Ijodkorlikning sintetik, konstruktiv... darajasi qisman shaxsning ichki integratsiyasiga bog‘liq”³⁹. Qarama-qarshiliklarni birlashtira oladigan yaxlit shaxsni tayyorlaydigan ta’im talabalarga integrativ faoliyatda tajriba orttirish imkoniyatini berishi kerak. Integratsiyalashgan o‘rganishni inson tabiatining tabiiy, yaxlit tabiatiga mos keladigan deb ta’riflash mumkin. A.S. Makarenko shunday deb yozgan edi: “...biz... ta’limni shunday tashkil qilishni o‘rganishimiz kerakki, yutuqlarimiz shaxsning butun tizimini takomillashtirish bilan tavsiflansin <...> o‘qituvchilar... asosiy e’tiborlarini sintetik pedagogikani yaratishga qaratishlari kerak”⁴⁰.

38 Безрукова В. С. Интеграционные процессы в педагогической теории и практике. Екатеринбург, 2004.

39 Маслоу А. Психология Бытия. М., 1997

40 Макаренко А. С. Педагогические сочинения: В 8 т. М., 1983–1986. Т. 8. С. 13–14.

Integratsiyalashgan o‘rganish ta’lim jarayonining uchta jihatini aks ettiruvchi uchta asosiy tamoyilni amalga oshirishni nazarda tutadi: mazmun, metodologiya (jarayonli jihat) va tashkiliy jihat.

Pedagogikadagi integratsiya muammolari ko‘plab tadqiqotchilarning asarlarida turli nuqtai nazardan ko‘rib chiqiladi. V.V.Kraevskiy, A.V.Petrovskiy va N.F.Talyzinaning asarlarida pedagogikaning boshqa fanlar bilan integratsiyasi o‘rganiladi. G.D.Glazer va V.S.Lednev ta’lim mazmunini integratsiyalash yo‘llarini o‘rganadilar. L.I.Novikova va V.A.Karakovskiyning asarlari o‘quvchilarga ta’lim ta’sirini integratsiyalash muammolarini o‘rganadi. O‘qishni tashkil etishdagi integratsiya S.M.Gapeenkov va G.F. Fedoretsning⁴¹ asarlarida o‘rganiladi. Bu va boshqa olimlar pedagogikada integratsiyaning metodologik asoslarini aniqladilar: o‘quvchilar rivojlanishida faoliyatning yetakchi roli haqidagi falsafiy tushuncha; pedagogik hodisalarga tizimli va yaxlit yondashuv haqidagi taklif; ta’lim va rivojlanish jarayonlari o‘rtasidagi munosabatlar haqidagi psixologik nazariyalar. Ushbu metodologik tamoyillarga asoslanib, olimlar bir qator tushunchalarni aniqladilar: integratsiya jarayoni, integratsiya tamoyili, integrativ jarayonlar va integrativ yondashuv⁴². Integratsiya tamoyili o‘quv jarayonining barcha komponentlari, tizimning barcha elementlari va tizimlar o‘rtasidagi bog‘liqlikni nazarda tutadi. Bu maqsad qo‘yishda, o‘rganish mazmuni, uning shakllari va usullarini belgilovchi yetakchi tamoyildir.

Integratsiyalashgan darslar boshlang‘ich ta’lim sifatini oshirishda muhim o‘rin tutadi. U o‘quvchilarda fanlararo bog‘lanishlar asosida kompleks bilim hosil qiladi, tafakkur doirasini kengaytiradi va o‘z fikrini erkin ifoda etish qobiliyatini rivojlantiradi. Shuningdek, integratsiyalashgan yondashuv o‘qituvchidan yuqori darajada metodik tayyorgarlikni, kreativ fikrlashni va har bir darsni o‘quvchi qiziqishiga moslashtirishni talab etadi. Natijada, boshlang‘ich sinf o‘quvchisida tahliliy, ijodiy va mantiqiy tafakkur birgalikda rivojlanadi, bu esa ta’lim sifatini tubdan oshiradi.

4-sinf ”Tarbiya” kitobidagi har bir bo‘lim va mavzular o‘z mazmuni jihatidan o‘quvchining fikrlash doirasini bosqichma-bosqich kengaytirishga xizmat qiladi. Darslikdagi har bir mavzu boshqa fanlar bilan aloqadorlikda tuzilgan va bu o‘quvchilarda bilim, ko‘nikma, malaka va kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Boshlang‘ich ta’lim bosqichida o‘quvchilarda sog‘lom turmush tarzini shakllantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, 4-sinf o‘quvchilarida shaxsiy gigiyena

41 Безрукова В.С. Инновационная готовность педагога - качество интегративное / В.С. Безрукова, Г. А. Карпова // Инновационные основы проектирования педагогических технологий. Екатеринбург: Изд-во Свердлов. инж.-пед. ин-та, 1993. С. 25-27.

42 Бурхонова Г.Г., Акрамова Н.М. Повышение профессиональной компетенции современного преподавателя // Проблемы науки, 2019. № 11-2 (144). Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/povyshenie-professionalnoy-kompetentsiisovremennogo-prepodavatelya/> (дата обращения: 26.04.2021).

ko‘nikmalarini shakllantirish nafaqat ularning jismoniy sog‘lig‘ini mustahkamlash, balki ijtimoiy moslashuv jarayonini samarali tashkil etishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy ta‘lim tizimida mazkur mavzuni o‘qitishda integratsion yondashuvdan foydalanish yuqori samaradorlikni ta‘minlaydi. Integratsion yondashuv — bu turli fanlararo aloqadorlikni ta‘minlash orqali o‘quvchilarda yaxlit bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarni shakllantirishga qaratilgan pedagogik jarayondir. Ushbu yondashuv asosida 4-sinf ”Tarbiya” darsligidagi ”Sog‘lom turmush tarzi” mavzusi⁴³ tabiiy fan, ona tili tasviriy san’at va matematika fanlari bilan uzviy bog‘langan holda o‘qitiladi.

Mazkur jarayonda qo‘llaniladigan metodlar tizimi o‘quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos holda tanlanadi. Jumladan, ”Aqliy hujum” metodi orqali o‘quvchilarning mavjud bilimlari faollashtiriladi va muammoli vaziyatlar yuzaga keltiriladi. Bu esa ularda mustaqil fikrlash va muammoni tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

”INSERT” metodi esa o‘quvchilarning matn bilan ishlash kompetensiyasini shakllantirib, yangi bilimlarni ongli ravishda o‘zlashtirishga xizmat qiladi. Ushbu metod orqali o‘quvchilar gigiyena haqidagi ma‘lumotlarni tahlil qiladi, o‘z bilimlari bilan taqqoslaydi va savollar ishlab chiqadi.

Shuningdek, ”Fikrlar kompassi” hamda ”Sabab–natija daraxti” metodlari o‘quvchilarda tanqidiy tafakkurni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Ushbu metodlar orqali o‘quvchilar gigiyenaga rioya qilmaslik oqibatlarini tahlil qiladi, sabab va natijalarni aniqlaydi hamda mantiqiy xulosalar chiqaradi.

Amaliy faoliyatga yo‘naltirilgan ”Rasmiy topshiriq” va ”Rolli o‘yin” metodlari esa o‘quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirib, o‘rganilgan bilimlarni real hayotiy vaziyatlarda qo‘llash imkonini beradi. Ayniqsa, rolli o‘yinlar orqali o‘quvchilar gigiyenik xulq-atvorni model sifatida namoyon etadi.

Bundan tashqari, matematik integratsiya orqali o‘quvchilarda hisoblash ko‘nikmalari mustahkamlanadi, gigiyenik odatlarning muntazamligi esa sonli ifodalar orqali tushuntiriladi. Tajriba metodlari esa kuzatish va amaliy tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, integratsion metodlar asosida tashkil etilgan darslar o‘quvchilarning nafaqat bilim darajasini, balki ularning sog‘lom turmush tarziga bo‘lgan ongli munosabatini ham sezilarli darajada oshiradi. Natijada o‘quvchilarda gigiyenik madaniyat shakllanadi va bu ularning kundalik hayotida barqaror odatga aylanadi.

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining savollari o‘quvchilarda tanqidiy tafakkurni rivojlantirish uchun eng muhim qurol bo‘lib hisoblanadi. O‘qituvchining savoli o‘quvchilar bilish qobiliyatlarini boshqarish vositasidir. Tajribali pedagog o‘zining faollashtiruvchi savollari bilan o‘quv xonasida ijodkorlik, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, o‘quvchilarni mulohaza

43 Usmanova O.V., Risyukova Y.V. Tarbiya. 4-sinf uchun darslik. – T: Novda Edutainment, 2023. – B.26-27

yuritishga undovchi umumlashtirish, taqqoslash, o‘xshashlik va farqlarni anglash, g‘oya va takliflarni mukammal shakllantirish uchun muayyan sharoit yaratadi. Bunday hollarda o‘quvchilarning fikrlash darajasi ko‘tariladi. Bu sharoitda o‘quvchilar fikrlari qadr-qimmatga ega ekanligini, ular umumiy tushunish va tasavvurni rivojlanishiga o‘z hissasini qo‘sha olishini his etadilar. Demak, o‘quvchida tanqidiy fikrlash ko‘nikmasini shakllantirishda mahoratli o‘qituvchi motivatsiya bosqichida quyidagi savollardan foydalanishi mumkin: “O‘tilgan mavzuga oid qanday ma’lumotlarni bilasiz?”, “Bu haqda siz oldindan nimalarni bilar edingiz?”, “Nimani tushunmadingiz, lekin uni bilishni istaysiz?” va h.k⁴⁴.

”Bloom toksomaniyasi” - ta’lim maqsadlarini tasniflash tizimi bo‘lib, o‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalarini bosqichma-bosqich rivojlantirishga yordam beradi. U 1956-yilda Benjamin Bloom tomonidan ishlab chiqilgan va hozirgi kunda ham dars rejalashtirishda keng qo‘llaniladi. Bloom toksomaniyasi 3 ta soha va 6 ta darajani o‘z ichiga oladi. Bloom toksomaniyasi o‘quvchilarning bilimdan tanqidiy tafakkurga bosqichma-bosqich o‘tishini ta’minlaydigan universal tizimdir.

PISA yondashuvi. Ma’lumki, har 3 yilda o‘tkaziladiga PISA xalqaro baholash dasturi asosan o‘quvchilarning olgan bilimlarini kundalik, real hayotda qo‘llay olishlarini baholashga asoslangan. Bu baholash dasturi asosan, o‘quvchilarning o‘qish savodxonligi, matematika va tabiiy fanlardan olgan bilimlarni real vaziyatlarda qo‘llay olish ko‘nikmasini baholashga asoslangan. Xuddi shunday o‘quvchilar Tarbiya darslarida ham olgan bilim, ko‘nikma va malakalarini kundalik hayotda qo‘llay olsalar, hodisalarni tahlil qila olsalar va mavjud vaziyatlardan xulosa chiqara olsalar o‘ylaymizki, o‘quvchilarda tanqidiy tafakkur ko‘nikmalari har tomonlama kompleks tarzda rivojlanadi.

Muammoli ta’lim usullari. Bu zamonaviy pedagogika sohasining eng samarali yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, u o‘quvchilarni tayyor bilimlarni olishdan ko‘ra, o‘quvchini izlanishga, muammoga yechim topishga va mustaqil fikrlashga undaydi. Muammoli ta’lim jarayonida dars boshlangandan so‘ng o‘quvchilarga savol yoki muammoli vaziyat beriladi. O‘quvchilar esa dars yakuniga qadar mana shu savol yoki muammoli vaziyatga yechim qidiradilar. Mana shu yechim topish jarayonida o‘quvchilar yangi bilimlarni o‘zlashtiradilar. Muammoli ta’lim metodi o‘z ichiga bir qancha usullarni o‘z ichiga oladi. Masalan,

Muammoli bayon metodi – o‘qituvchi muammoni o‘zi hal qiladi, lekin jarayonni tushuntiradi.

Evristik metod – savol-javob orqali o‘quvchilar yechimga yo‘naltiriladi.

Tadqiqot metodi – o‘quvchilar mustaqil izlanadi va xulosa chiqaradi.

Muammoli topshiriqlar – maxsus vazifalar orqali muammo beriladi.

Keys metodi – real hayotiy vaziyatlar tahlil qilinadi.

44 Xodjiyeva F.O. O‘quvchilarda tanqidiy fikrlashni shakllantirish. Monografiya. Toshkent: Fan , 2008. -B.27.

Muammoli ta’lim metodi bir qancha afzalliklarga ega: mustaqil fikrlashni rivojlantiradi; bilimlarni chuqur o‘zlashtirishga yordam beradi; qiziqishni oshiradi; amaliy ko‘nikmalarni shakllantiradi. Shu bilan bir qatorda bu metod ham kamchiliklaridan holi emas: vaqt ko‘p talab qiladi, barcha mavzularga ham mos kelavermaydi, o‘qituvchidan yuqori pedagogik mahorat talab qiladi. Muammoli ta’lim metodlari zamonaviy ta’limning samarali usullaridan biri bo‘lib, o‘quvchilarning tafakkurini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu metodlar orqali o‘quvchilar nafaqat bilim oladi, balki muammolarni hal qilish, mustaqil fikrlash va hayotiy vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilish ko‘nikmalarini ham egallaydi. Shu sababli muammoli ta’limni o‘quv jarayonida keng qo‘llash muhim ahamiyatga ega.

Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkinki, o‘quvchida tanqidiy tafakkurni rivojlantirishda fanlararo integratsiya hamda integratsion metodlar tizmi alohida ahamiyatga ega bo‘lib, ularning har tomonlama yetuk, mas’uliyatli, erkin va mustaqil fikrlovchi shaxs, ijtimoiy hayotda esa faol va mas’uliyatli fuqarolar bo‘lib yetishishida xizmat qiladi. Shu sababli ham bu yo‘nalishdagi izlanish va tadqiqotlarni davom ettirish va amaliyotga tatbiq etish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. M.M.Mirqosimova. Masofaviy ta’lim sharoitida o‘quv fanlarini integratsiyalash tamoyillari // Ta’lim va innovatsion tadqiqotlar (2020 yil No1). 69-80-b
2. Безрукова В. С. Интеграционные процессы в педагогической теории и практике. Екатеринбург, 2004.
3. Маслоу А. Психология Бытия. М., 1997.
4. Макаренко А. С. Педагогические сочинения: В 8 т. М., 1983–1986. Т. 8. С. 13–14.
5. Безрукова В.С. Инновационная готовность педагога - качество интегративное / В.С. Безрукова, Г. А. Карпова // Инновационные основы проектирования педагогических технологий. Екатеринбург: Изд-во Свердлов. инж.-пед. ин-та, 1993. С. 25-27.
6. Бурхонова Г.Г., Акрамова Н.М. Повышение профессиональной компетенции современного преподавателя // Проблемы науки, 2019. № 11-2 (144). Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/povyshenie-professionalnoy-kompetentsiisovremennogo-prepodavatelya/> (дата обращения: 26.04.2021).
7. Usmanova O.V., Risyukova Y.V. Tarbiya. 4-sinf uchun darslik. – T: Novda Edutainment, 2023. – B.26-27
8. Xodjiyeva F.O. O‘quvchilarda tanqidiy fikrlashni shakllantirish. Monografiya. Toshkent: Fan , 2008. -B.27.